

УДК 331.5

Шубала І.В., к.е.н.

Луцький національний технічний університет

БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ

У статті визначено базові положення державної політики забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення в умовах системної економічної кризи в Україні. Розроблено пріоритетні напрями формування, цілей та завдань державної політики забезпечення ефективної зайнятості для усіх зацікавлених сторін: працівників, роботодавців та держави. Обґрунтовано заходи для стимулювання ефективної зайнятості населення в галузях виробничої і невиробничої сфери.

Ключові слова: економічно активне населення, ефективна зайнятість, державна політика, політика зайнятості, державне регулювання.

Shubala I.

BASE OF PUBLIC POLICY PROVIDE EFFICIENT EMPLOYMENT OF THE ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION

The article outlines the basic tenets of public policy to ensure effective employment of the economically active population in conditions of economic crisis in Ukraine. Developed priorities in forming the goals and objectives of government policy to ensure effective employment for all stakeholders: employees, employers and the state. Reasonable steps to stimulate effective employment in the production sector industries and services.

Keywords: economically active population, employment effective, public policy, employment policy, and regulation.

Шубала І.В.

БАЗОВЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ ЗАНЯТОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКИ АКТИВНОГО НАСЕЛЕНИЯ

В статье определены базовые положения государственной политики обеспечения эффективной занятости экономически активного населения в условиях системного экономического кризиса в Украине. Разработаны приоритетные направления формирования, целей и задач государственной политики обеспечения эффективной занятости для всех заинтересованных сторон: работников, работодателей и государства. Обоснованы меры по стимулированию эффективной занятости населения в отраслях производственной сферы и сферы услуг.

Ключевые слова: экономически активное население, эффективная занятость, государственная политика, политика занятости, государственное регулирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Для забезпечення ефективної зайнятості потрібно визначити базові засади державної політики у цій сфері, яка повинна бути зорієнтована на вирішення ключових проблем, що перешкоджають збалансуванню інтересів сторін соціального діалогу. Як наслідок, виникають протиріччя між попитом і пропозицією робочої сили, потребами та наявними доходами населення, рівнем підготовки фахівців та реальними вимогами роботодавців, складністю та рівнем оплати праці, міжгалузевим і міжрегіональним розподілом робочої сили та потребами господарського комплексу, наявним трудовим потенціалом і рівнем його залучення у господарський оборот та ін.

Вирішувати увесь комплекс розглянутих проблем потрібно системно, здійснюючи корективи державної політики не тільки у соціально-трудовій сфері, а й посилювати стимулюючу роль фіскальної, бюджетної, фінансово-кредитної та зовнішньоекономічної політики держави на національному, регіональному та

локальному рівнях, застосовуючи при цьому увесь арсенал методів та інструментів державного регулювання зайнятості населення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми зайнятості населення широко висвітлюються у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема С.Бандура, Д.Богині, В.Васильченка, О.Волкової, О.Грішної, А.Колота, Е.Лібанової, В. Нижника, В.Онїкієнка, В.Петюха, І. Петенко, В. Петюха, У. Садової, М.Семикіної, С. Аронової, О. Бабордіної, А. Байгильдіної, М. Бухалкова, Д. Зібарева та багатьох ін. [1-9]. Незважаючи на проведені дослідження більшої уваги слід приділити проблемі забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення.

Цілі статті. Мета даного дослідження полягає у визначенні базових положень державної політики забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення в умовах системної економічної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На даний час на різних рівнях управління розробляються програми зайнятості населення в цілому і, в тому числі, для окремих соціально незахищених верств населення та працівників окремих видів економічної діяльності. Але через відсутність належного правового та ресурсного забезпечення вони не виконуються та не забезпечують отримання очікуваного ефекту.

Отже, сучасна державна політика зайнятості населення виявилася неадаптованою до вирішення низки проблем, які виникли в складних умовах економічної кризи, та, по суті, перекреслила усі попередні позитивні напрацювання у цій сфері. Для того, щоб з мінімальними витратами відновити втрачені позиції, потрібно перемістити центр уваги на вирішення проблем забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення та підвищити роль регіонів у вирішенні ключових проблем, що склалися на ринку праці. Складна ситуація на ринку праці потребує відмови від застосування пасивного варіанта політики зайнятості (сплата високої грошової допомоги по безробіттю на тривалий час) та переорієнтації її на активні заходи, що стимулюють прискорений пошук праці або ж набуття нової професії.

Під активною політикою у сфері забезпечення ефективної зайнятості населення слід розуміти політику, здійснювану за масштабної та багатопланової участі держави і спрямовану на стимулювання сукупного попиту на робочу силу, створення нових робочих місць і швидке повернення незайнятих до складу функціонуючої робочої сили, а також заохочення до підвищення конкурентоспроможності зайнятого і незайнятого населення, забезпечення зростання доходів без зниження рівня зайнятості [7].

Наростання кризових явищ в економіці та неефективна соціальна політика держави призвели до поглиблення проблем у соціально-трудої сфері. Масові звільнення працівників та відсутність дієвої фінансової підтримки з боку держави соціально вразливих верств населення посилили напруженість на ринку праці та збільшили недовіру до спеціалізованих державних інститутів його регулювання. Вийти з цієї складної ситуації можна лише шляхом переходу до активної політики стимулювання ефективної зайнятості економічно активного населення, в основу якої повинні бути покладені інструменти державного регулювання.

З метою формування дієвої державної політики забезпечення ефективної зайнятості населення слід активізувати діяльність з метою збалансування інтересів усіх сторін соціально-трудої відносин. До пріоритетних напрямів формування державної політики забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення слід віднести: вдосконалення чинного законодавства у сфері зайнятості населення; підвищення якості робочої сили та конкурентоспроможності громадян на ринку праці; сприяння зайнятості, стимулювання, створення і збереження робочих місць, удосконалення форм соціального партнерства на галузевих ринках праці; підвищення ефективності діяльності органів служби зайнятості.

Державна політика забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення передбачає створення економічних і соціальних умов для відтворення робочої сили відповідно до критеріїв якості життя, мети соціально-економічного розвитку країни, вимог ринкової економіки. Основний зміст цієї політики полягає, головним чином, в здійсненні непрямого регулювання поведінки суб'єктів господарювання. Заходи непрямого впливу держави у сфері зайнятості повинні ґрунтуватися на переважанні заохочувальних і стимулюючих дій. В арсеналі подібних заходів не повинно бути засобів, що порушують економічні та соціальні права і свободи працівників, підприємців, регіонів. Для пом'якшення негативних соціальних наслідків ринкової економіки необхідно перейти до такої моделі управління зайнятістю, яка поєднувала б як елементи ефективного використання трудового потенціалу, так і механізми соціального захисту населення.

Державна політика забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення повинна бути спрямована на досягнення ряду цілей для кожної зі сторін соціально-трудова відносин.

Для держави це передбачає: забезпечення постійного зростання ВВП у розрахунку на 1 зайнятого; зниження рівня тінізації соціально-трудова відносин та збільшення доходів бюджету; раціональний міжрегіональний, міжгалузевий та міжкваліфікаційний розподіл робочої сили; усунення значного розшарування суспільства за рівнем доходів.

Цільові орієнтири для роботодавців у цьому напрямі полягають у забезпеченні: підготовки та перепідготовки фахівців відповідно до потреб національної економіки; зростання прибутковості у розрахунку на 1 працівника; підвищення продуктивності та якості праці; створення постійних та високооплачуваних нових робочих місць.

Основним цілями політики забезпечення ефективної зайнятості для працівників повинні стати: максимальна реалізація трудового потенціалу кожного працівника; створення належних безпечних умов праці і відпочинку для працівників; відсутність дискримінації працівників за різними ознаками; створення умов для самозайнятості населення.

Державна політика забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення повинна мати системний характер та бути спрямована на виконання таких основних завдань: розвиток реального сектору національної економіки; вдосконалення системи освіти і науки, культури та спорту; реформування системи охорони здоров'я та охорони праці; вдосконалення фінансово-кредитної та бюджетної системи країни; вдосконалення галузевої та регіональної політики зайнятості; завершення адміністративної реформи та впорядкування системи органів державної влади; стимулювання розбудови та розвитку сучасної інфраструктури ринку праці; реформування пенсійної системи та системи соціального захисту населення; вдосконалення міграційної, міжнаціональної та гендерної політики; підвищення ефективності зовнішньоекономічної політики.

Для розвитку реального сектору національної економіки важливо розробити виважену політику держави, яка повинна бути побудована на рішучих кроках всілякої підтримки. Значна увага повинна бути приділена фінансовій підтримці національного товаровиробника. Це передбачає створення привабливих умов залучення додаткових інвестицій, адже від активності інвестування залежатиме подальший розвиток усіх ланок національної економіки. Значної уваги потребує підтримка сільськогосподарських товаровиробників, адже у цій сфері спостерігається несправедливий розподіл доданої вартості не на користь виробників та переробників, а на користь збутової ланки, яка отримує надприбутки, невиправдано підвищуючи ціни на продукцію. Вирішення даної проблеми разом із розвитком ринку земель сільськогосподарського призначення за сприятливих кліматичних умов дозволить залучити додаткові ресурси у розвиток сільських територій, що сприятиме створенню нових робочих місць.

За період незалежності через розірвання виробничих зв'язків та втрату ринків збуту значне зниження обсягів виробництва допустила легка промисловість, як наслідок, значна частина підприємств галузі згорнули свою діяльність. Натомість внутрішній ринок захопила імпортована продукція переважно низької якості, але за низькими цінами. Відновлення внутрішнього виробництва дозволить створити нові робочі місця у сфері виробництва в межах нашої країни (припинивши забезпечення зайнятості у зарубіжних країнах), зберігши при цьому існуючі робочі місця у сфері торгівлі. Таким чином, стимулювання національного виробника дозволить підвищити рівень зайнятості населення та забезпечити прискорене зростання макроекономічних показників розвитку країни.

З огляду на обмежені можливості державної підтримки, на наш погляд, найбільш доцільним є поступове відновлення сильних позицій галузей виробничої сфери, що дасть можливість підвищити конкурентоспроможність вітчизняних виробників, захистивши внутрішній ринок від засилля дешевих зарубіжних товарів сумнівної якості. Натомість створюватимуться нові робочі місця, що допоможе певним чином збалансувати попит і пропозицію на ринку праці та підвищити рівень зайнятості населення. В той же час, переваги матимуть і споживачі, які отримуватимуть більш якісну продукцію, покращиться надання послуг та відновиться довіра до власного товаровиробника.

Основними кроками з боку держави у цьому напрямку повинні стати: надання пільгових кредитів; спрощення системи оподаткування; стимулювання експортоорієнтованих галузей національної економіки; зниження рівня корупції в органах державного управління; можливість вільного обрання виду діяльності; забезпечення прозорості цінової політики; спрощення процедур закупівлі та механізмів проведення тендерів для виробників державного сектору; стимулювання активізації інвестиційної та інноваційної діяльності вітчизняних товаровиробників.

Успішна реалізація вказаних заходів сприятиме поживленню діяльності в усіх галузях виробничої сфери, що дозволить запустити механізми росту національної економіки за рахунок стимулювання національного товаровиробника та збільшення внутрішнього попиту суміжних галузей.

Перегляду базових принципів функціонування потребує також система освіти і науки в Україні, адже на даний час ситуація в цій галузі є досить складною. Оскільки з кожним роком кількість вищих навчальних закладів зростає, а рівень надання освітніх послуг постійно знижується, спостерігається тенденція зростання не якісних показників, а переважно кількісних. Неоднозначною є ситуація у сфері дошкільної та шкільної освіти. Якщо у теперішній час відчувається дефіцит дошкільних закладів, то багато закладів середньої освіти, особливо у сільській місцевості, закриваються. Якщо і надалі зберігатиметься така ситуація, то через декілька років спостерігатиметься зниження рівня освіти населення країни, що відобразиться на інтелектуальному потенціалі наступних поколінь і матиме негативні наслідки у недалекій перспективі, не сприяючи забезпеченню ефективної зайнятості. Тому у системі освіти і науки не потрібно знижувати встановлені вимоги, а навпаки – посилити заходи жорсткого державного регулювання.

Суттєвих коректив потребує державна політика і у сфері культури та спорту, адже значна частина культурних закладів таких, як будинки культури, музеї, театри, а також спортивні споруди, які перебувають у державній чи комунальній власності, потребують додаткової підтримки з боку держави для повноцінного функціонування та збереження трудових колективів. Оскільки ця сфера не в змозі забезпечити самокупність в ринкових умовах, але виконує важливу соціальну функцію виховання молодого покоління, знижуючи рівень злочинності та підвищуючи культуру його поведінки. Тому державне стимулювання розвитку даної сфери також дозволить суттєво розширити напрямки реалізації творчого потенціалу робочої сили, підвищити її культурний рівень, забезпечивши при цьому створення нових робочих місць.

Значна увага повинна приділятися також проведенню активних заходів залучення населення до сфери фізкультури та спорту з метою пропаганди здорового способу життя, що сприятиме зниженню рівня захворюваності. Адже відмова робочої сили від активного способу життя призводить до загострення хронічних захворювань та набуття нових. Подальша невирішеність даної проблеми загрожує зниженням економічної активності населення, збільшенням рівня захворюваності, що також може мати негативні наслідки щодо забезпечення ефективної зайнятості майбутніх поколінь. Тому для того, щоб покращити ситуацію в даних сферах, необхідно: посилити регулюючий вплив держави у сфері освіти і науки; стимулювати розвиток державних навчальних закладів, надавши їм часткову автономію; підняти престижність професійно-технічної освіти; забезпечити державну підтримку діяльності закладів культури і мистецтва; стимулювати будівництво нових спортивних майданчиків і споруд; вести активну пропаганду здорового способу життя.

Висновки. Отже державна політика забезпечення ефективної зайнятості економічно активного населення повинна охоплювати усі важливі сторони суспільного життя та бути спрямованою на досягнення таких очікуваних результатів: створення постійних та високооплачуваних нових робочих місць; підготовка та перепідготовка фахівців відповідно до потреб національної економіки; максимальна реалізація трудового потенціалу кожного зайнятого; створення належних безпечних умов праці і відпочинку для зайнятих; відсутність дискримінації зайнятих за різними ознаками; зростання реальних доходів населення, підвищення продуктивності та якості праці; створення умов для самозайнятості населення; відсутність дефіциту Пенсійного фонду та фондів соціального страхування; усунення значного розшарування суспільства за рівнем доходів; постійне зростання ВВП у розрахунку на 1 зайнятого; підвищення соціальних стандартів рівня життя населення; раціональний міжрегіональний, міжгалузевий та міжкваліфікаційний розподіл робочої сили.

Список використаних джерел:

1. Бандур С. І. Система пріоритетів державної політики зайнятості в парадигмі формування інноваційної моделі розвитку економіки України / С. І. Бандур // Ринок праці та зайнятість населення. – 2008. – №1. – С.10-15.
2. Богиня Д. П. Соціальні пріоритети у подоланні фінансово-економічної кризи / Д. П. Богиня // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6, Т. 2. – С. 11-13.
3. Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості / В. С. Васильченко. – К.: КНЕУ, 2003. – 252 с.
4. Волкова Н. В. Політика держави щодо зайнятості молоді та її ефективність / Н. В. Волкова // Науково-теоретичний журнал Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2010. – № 1 (23). – С. 26-32.
5. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини / О. А. Грішнова. – К.: Т-во „Знання”, 2007. – 559 с.
6. Колот А. М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія / А. М. Колот. – К.: КНЕУ, 2010. – 251 с.
7. Краснов Ю. Стратегія ефективної зайнятості населення / Ю. Краснов // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 4. – С. 3-8.
8. Лібанова Е. М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку XXI століття / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С. 9-22.
9. Нижник В. М. Механізм мотивації високопродуктивної праці персоналу підприємств: [монографія] / Нижник В. М., Харун О. А. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – 210 с

Рецензент д.е.н., професор Матвійчук Л.Ю.